

2. BÖLÜM

HEMŞİRELİKTE KAVRAMLAR, MODELLER

Birsel Canan DEMİRBAĞ*

Aysun BAYRAM**

Algılama ve yargılama yolu ile gerçekleşen kavramlar, duyular aracılığıyla algılanır, anlamlandırılır ve zihninizde soyut bir hale gelirler. Kavramların anlamlı bir bütün içinde bir araya geldiği bu yapı model/kavramsal çerçeve olarak isimlendirilir.

HEMŞİRELİKTE KAVRAMLAR

Kavramlar, algısal yaşantılardan doğan mental imgelerdir (1). Mental bir imge olan kavramlar hemşirelerin mesleki uygulamaları sırasında gözlem ve yaşantılarını tanımlamayı sağlar (1,2). Hemşirelik uygulamaları ile oluşan algısal durumlar hemşirelik kavramlarının oluşmasını sağlarlar. Örneğin “bardak” kelimesinin tanımlanması istenildiğinde, cevap olarak verilen birçok tanımın benzer olduğunu görülecektir. Bu tanımların benzer olmasının nedeni bardağı oluşturan yapı taşlarından kaynaklanmaktadır. Kavramlar algılama-yargılama yolu ile gerçekleşir (3). Duyular aracılığıyla olgular, imajlar ve objeler algılandıktan sonra yargılanıp zihninizde soyut bir hale gelirler. İşte bu imaj içeren soyut düşünceye kavram denir (4). Her kişi hangi nesne olursa olsun o nesne ile ilgili bilgilendirme sürecinden geçerken o obje ile ilgili bütün duyularını kullanır, o objeyi tanır, algılar, geneller ve biçimlendirerek akılsal imaj olarak depo eder (5). İşte bu yüzden kavramlar soyuttur ve nesnelerin özelliklerine göre algılanırlar (5). Böyle bir analize bakıldığında kavramların öğelerini oluşturan faaliyetler, davranışlar ve özellikler eğer açıklanabilirse o zaman o kavram ölçülebilir.

Model

Kavramların anlamlı bir bütün içinde bir araya gelmesi Model/kavramsal çerçeve olarak isimlendirilir (6). Modeller iki şekilde tanımlanmıştır: 1-Somut

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, cdemirbag@gmail.com

** Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, aysunbayram@ktu.edu.tr

bakım sağlar, istenilen ya da beklenen bakım sonuçlarına ulaşmak için ön tahminlerde bulunur, planlama ve girişimler arasında neden sonuç ilişkisi kurar ve etkili uygulama sağlar (13, 14, 16,18). Bununla birlikte hemşirelik bakımında standartizasyonu sağlayan teori ve kuramlar hemşireliği ortak bir paydada toplayarak profesyonelliğine ve varoluşluğuna katkı sağlamaktadır. Böylece hemşirelik bakımı kayıt altına alınacak ve hemşirelik görünür hale gelecektir.

Hemşirelik kuramları günümüzde bakım kalitesini ve bakım standartlarını geliştirmek için kullanılmaktadır. Bununla birlikte, yukarıda bahsedilen hemşirelik eğitimi, bakımı ve uygulamalarında standardizasyonun sağlanması, verilen bakımın kalitesinin değerlendirilmesi ve kaydedilmesi hemşirelik disiplininde önemli bir role sahiptir. Sonuç olarak, hemşirelikte teori ve kuramlara dayalı bir kavramsal çerçevenin kullanılması meslek ve meslek üyelerinin profesyonelliğine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (16, 18).

SONUÇ

Teori olguları açıklar, tanımlar veya tahmin eder. Aynı zamanda, kavramlar arasında ilişki kurulmasını sağlar. Teoriler hemşirelik bakımında girişimlerin, hedeflerin ve olası risklerin önceden ön görülmesini sağlarlar. Teoriler genellikle soyutlanma düzeylerine göre metateori, grand teori, orta düzey teori ve mikro teori (uygulama kuramı) olarak sınıflandırılmaktadır. Metateori en soyut teoridir ve test edilemez. Grand teoriler hemşirelik doğasının, hemşirelik misyonunun ve hemşirelik bakım hedeflerinin sistematik yapılarıdır. Kuramın hepsi değil de, alt kavramları test edilebilir. Orta düzey kuramlar, basit, anlaşılır, değişken sayısı sınırlı ve geneldir. Bu teorilerin hipotezleri test edilebilir. Uygulama kuramı, kesin ve araştırılabilir terimlerle ifade edilebilen, bilgi konusuna özel bir teoridir. Hemşirelik hedefi doğrultusunda, hemşirenin atması gereken adımları ifade eden kuramdır.

KAYNAKLAR

1. Karadağ A, Çalışkan N, Baykara ZG. (Eds.). *Hemşirelik teorileri ve modelleri*. Akademik Basın ve Yayıncılık, 2017.
2. Ocakçı AF, Alpar ŞE. *Hemşirelikte Kavram, Kuram ve Model Örnekleri*. İstanbul Tıp Kitapevi, 2013.
3. <http://www.fenomen.org/fenomenoloji/44-fenomen-nedir.html>.
4. McKenna H. *Nursing Theories and Models*. Routledge Essentials for Nurses. 1th Ed. Routledge, London. 2005, s: 6-10.
5. Alligood MR. (Eds). *Nursing Theorists and their Work*, 9th edn. Elsevier, St Louis, MO. 2018.

6. Fawcett J. *Contemporary Nursing Knowledge Analysis And Evaluation Of Nursing Models And Theories*. 2th ed. Philadelphia: Fa Davis Company, 2005.
7. Velioğlu, P. (2012). *Hemşirelikte Kavram ve Kuramlar*. Akademi Basın ve Yayıncılık, 2012.
8. McEwen M, Wills EM. *Theoretical Basis for Nursing*. Second edition, Lippincott Williams &Wilkins, Philadelphia, 2007.
9. Chinn PL, Jacobs MK. *Theory and nursing*. Mosby, 1978.
10. Im EO, Meleis AI. Situation-specific Theories: Philosophical Roots, Properties, and Approach. *Advances in Nursing Science*. 1999;22(2):11-24.
11. Chinn PL, Kramer MK. *Integrated Theory And Knowledge Development İn Nursing* (7th ed.). St. Louis: Mosby, 2008.
12. Theofanidis D, Fountouki A. Nursing Theory: A Discussion on An Ambiguous Concept. *International Journal of Caring Sciences*. 2008; 1(1): 15-20.
13. Koç Z, Kiziltepe KS, Cinarlı T, Sener A. Hemşirelik Uygulamalarında, Araştırmalarında, Yönetiminde ve Eğitiminde Kuramların Kullanımı. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi (HEAD)*. 2017; 14(1): 62-72.
14. Younas A, Quennell S. Usefulness of Nursing Theory- Guided Practice: An Integrative Review. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. 2019; 33(3): 540-555.
15. McCarthy CT, Aquino-Russell CA. Comparison of Two Nursing Theories in Practice: Peplau and Parse. *Nurs Sci Q*. 2009; 22: 34-40.
16. Karnick MP. Evidence-Based Practice and Nursing Theory. *Nurs Sci Q*. 2016; 29: 283-84.
17. Bousso RS, Poles K, Cruz D. Nursing Concepts And Theories. *Rev Esc Enferm USP*. 2014; 48:141-45.
18. Fawcett J. Conceptual Models And Nursing Practice: The Reciprocal Relationship. *J Adv Nurs*. 1992; 17(2): 224-28.
19. Alpar ŞE, Bahçecik AN. (Eds.) *Hemşirelik Kuramları Modelleri ve Uygulama Esasları*. Akademi Basın ve Yayıncılık, 2019.
20. Meleis AI. *Therotical Nursing, Development & Progress*, 5th Edition, Lippincott Williams &Wilkins, Philadelphia, 2012.